

STD-VII

SANSKRIT

प्रथमः पाठः

‘ सप्तमी कक्षा ‘

संस्कृत के साथ हिन्दी अनुवाद को अपनी उत्तरपुस्तिका में लिखें :-

एषा छात्रा पाठशालायाम् गच्छति ।

-यह छात्रा विद्यालय जाती है ।

पाठशालायाम् अनेकाः छात्राः पठन्ति ।

-विद्यालय में बहुत विद्यार्थी पढ़ते हैं ।

एषा सप्तमी कक्षा ।

यह सातवीं कक्षा है ।

कक्षायाम् छात्राः उपविष्टाः ।

-कक्षा में विद्यार्थीगण बैठे हैं ।

ताः आसन्दिकासु उपविशन्ति ।

-वे कुर्सियों पर बैठे हैं ।

तदैव अध्यापिका कक्षायां प्रविशति ।

-तभी शिक्षिका कक्षा में प्रवेश करती है ।

छात्राः उत्तिष्ठन्ति, अध्यापिकां च नमन्ति ।

-विद्यार्थी उठते हैं और शिक्षिका को नमस्कार करते हैं ।

ताः वदन्ति - ‘आर्ये, सुप्रभातम्’ ।

-वे बोलते हैं - ‘महोदया, सुप्रभात ।

काष्ठ - फलके एका मंजूषा अस्ति ।

-लकड़ी के मेज पर एक डिब्बा है ।

अद्य मंजूषायां चाकगुलिकाः न सन्ति ।

-आज डिब्बे में चॉक नहीं है ।

अध्यापिका सुनीताम् आदिशति - सुनीते, गच्छ चाकगुलिकाः आनय ।

-शिक्षिका सुनीता को आज्ञा देती है - सुनीता, जाओ चॉक लाओ ।

सुनीता कार्यालयात् चाकगुलिकाः आनयति ।

-सुनीता दफ्तर से चॉक लाती है ।

फलके च स्थापयति ।

-और मेज पर रख देती है ।

शिक्षिका चाकगुलिकया श्यामपट्टे लिखति ।

अध्यापिका चॉक से ब्लैकबोर्ड पर लिखती है ।

सा बालिकाः संस्कृतम् पाठयति ।

-वह लड़कियों को संस्कृत पढ़ाती है ।

बालिकाः अध्यापिकायाः संस्कृतं पठन्ति ।

-लड़कियाँ शिक्षिका से संस्कृत पढ़ती हैं ।

यदा ताः कोलाहलं कुर्वन्ति, शिक्षिका बालिकाः वदन्ति - 'अलं कोलाहलेन

तूष्णीं तिष्ठत' ।

-जब वे शोरगुल करती हैं, अध्यापिका लड़कियों को बोलती है - हल्ला मत करो, चुपचाप बैठो ।

तथापि सुनीरा सुनीता च परस्परं वदतः ।

-फिर भी सुनीरा और सुनीता आपस में बोलती हैं ।

तदा अध्यापिका वदति - युवाम् किमर्थं वदतः ?

-तब शिक्षिका बोलती है - तुमदोनों किसलिए बोलती हो ?

सा सुनीरायाः अभ्यासपुस्तिकां पश्यति वदति च - हे सुनीरे, किमिति तव कार्यम् अपूर्णम् ?

-वह सुनीरा का अभ्यासपुस्तिका को देखती और बोलती है - हे सुनीरा, किसलिए तुम्हारा काम अधूरा है ?

सुनीरा अध्यापिकां प्रतिवदति - क्षम्यताम आर्ये, पुनः एवं न करिष्यामि ।

-सुनीरा शिक्षिका को उत्तर देती है - क्षमा करे महोदया, फिर ऐसा नहीं करूँगी ।

ततः सुनीरा अवधानेन कार्यं करोति ।

-उसके बाद सुनीरा ध्यान से काम करती है ।

अध्यापिका सुनीरां न दण्डयति ।

-शिक्षिका सुनीरा को दण्ड नहीं देती है ।

अभ्यास :- इन्हें प्रश्न के साथ-साथ उत्तरपुस्तिका में लिखें :-

लिखितम् :-

प्रश्न-2: एक पदेन उत्तरत ।

1. छात्राः कुत्र पठन्ति ? (पाठशालायाम्)
2. छात्राः कासु उपविशन्ति ? (आसन्दिकासु)
3. अध्यापिका कुत्र प्रविशति ? (कक्षायाम्)
4. मंजूषा कुत्र अस्ति ? (काष्ठफलके)
5. सुनीता काः आनयति ? (चाकगुलिकाः)
6. शिक्षिका कस्याः अभ्यासपुस्तिकां पश्यति ? (सुनीरायाः)
7. ततः सुनीरा कथं कार्यं करोति ? (अवधानेन)

प्रश्न-3: पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

1. यदा अध्यापिका आगच्छति तदा छात्राः किं कुर्वन्ति ?
उत्तर : यदा अध्यापिका आगच्छति तदा छात्राः उत्तिष्ठन्ति अध्यापिकां च नमन्ति ।
2. शिक्षिका सुनीतां किम् आदिशति ?
उत्तर : शिक्षिका सुनीतां आदिशति - सुनीते, गच्छ, चाकगुलिकाः आनय ।
3. बालिकाः कस्याः संस्कृतं पठन्ति ?
उत्तर : बालिकाः अध्यापिकायाः संस्कृतं पठन्ति ।
4. शिक्षिका कया श्यामपट्टे लिखति ?
उत्तर : शिक्षिका चाकगुलिकया श्यामपट्टे लिखति ।
5. सा किमर्थम् सुनीरां न दण्डयति ?
उत्तर : सुनीरा अवधानेन कार्यं करोति, अतः सा सुनीरां न दण्डयति ।

प्रश्न-4: कोष्टकात् उचितं विकल्पं चित्वा वाक्यपुर्तिं कुरुत ।

1. छात्राः पाठशालाम् गच्छति ।
2. शिक्षिका बालिकाः वदति ।
3. किं त्वं मंजूषाम् पश्यसि ।
4. सा सुनीरां न द्रण्डयति ।
5. शिक्षिका वदति - अलं कोलाहलेन ।
6. हे सुनीरे, किमिति तव कार्यम् अपूर्णम् ?

प्रश्न-5 मंजूषादत्तं उचितक्रियापदेन रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।

छात्राः आसन्दिकासु उपविशन्ति । अध्यापिका कक्षायाम् उपविशति । छात्राः उत्तिष्ठन्ति अध्यापिकां च नमन्ति । ताः वदन्ति 'आर्ये, सुप्रभातम्' । अध्यापिका वदति 'सुप्रभातम् उपविशत । सा बालिकाः संस्कृतं पाठयति ।

प्रश्न-7 उदाहरणम् अनुसृत्य आदेशवाक्यानि लिखत ।

1. तूष्णीं तिष्ठ ।
त्वम् तूष्णीं तिष्ठ । यूयम् तूष्णीं तिष्ठत ।
2. स्वच्छं लिख ।
त्वम् स्वच्छं लिख । यूयम् स्वच्छं लिखत ।
3. सत्यं वद ।
त्वम् सत्यं वद । यूयम् सत्यं वदत ।
4. चित्रं पश्य ।
त्वम् चित्रं पश्य । यूयम् चित्रं पश्यत ।
5. गच्छ, चाकगुलिकाः आनय ।
त्वम् गच्छ, चाकगुलिकाः आनय । यूयम् गच्छत, चाकगुलिकाः आनयत ।

पाठ संगतम् परीक्षणम् :-

मंजूषायाः उचित पदं चित्वा अनुच्छेदं पूरयत:-

एषा सप्तमी कक्षा । कक्षायाम् छात्राः आसन्दिकासु उपविष्टाः । शिक्षिका कक्षाम् प्रविशति । सा छात्राः संस्कृतं पाठयति । फलके मंजूषा अस्ति । मंजूषायाम् चाकगुलिकाः सन्ति । अध्यापिका चाकगुलिकया श्यामपट्टे लिखति ।

स्वयं करे :-

प्रश्न-1 मौखिकम् का 'लता' का शब्दरूप याद करे ।

प्रश्न-2 लिखितम् का प्रश्न-1 और प्रश्न-6 को स्वयं अपनी संस्कृत उत्तरपुस्तिका में लिखें ।

परियोजना कार्य

प्रश्न:- शब्द रूप लिखें :-

- i) 'देव' और 'नर' अकारान्त पुलिङ्ग शब्द ।
- ii) 'वाटिका' और 'लता' आकारान्त स्त्रीलिङ्ग शब्द ।
- iii) 'पुष्प' और 'फल' अकारान्त नपुंसकलिङ्ग शब्द ।

धातु रूप लिखें :-

- i) लट् लकार (वर्तमान काल) में 'नम' और 'क्रीड्' ।
- ii) लङ् लकार (भूतकाल) में 'लिख्' और 'वद्' ।

-----XXXXX-----